

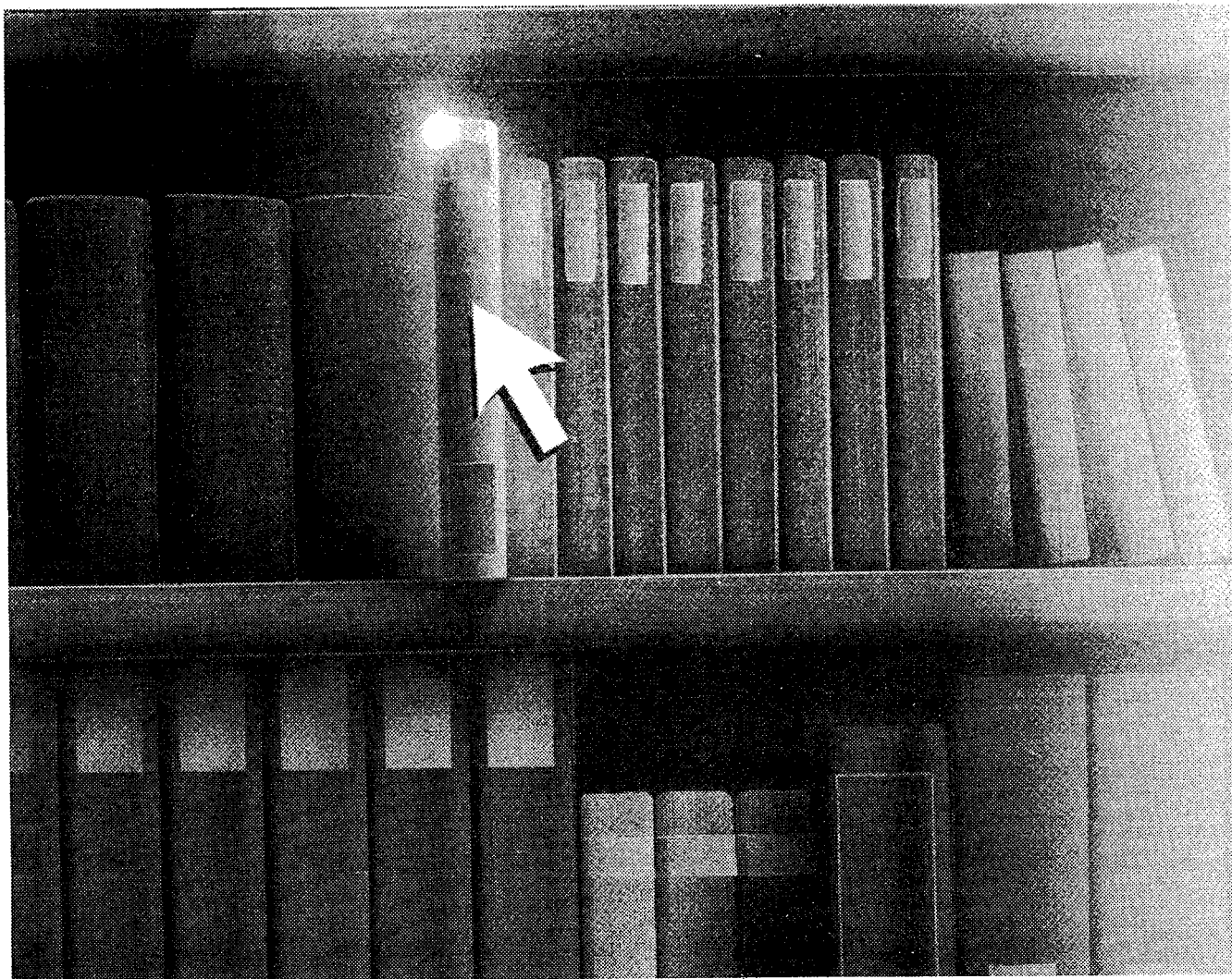
کتابخانه مجازی^۱ و مفاهیم^۲ آن: عزیمت به فراسوی

نویسنده: روبرت جی. ویند^۳

مترجم: فردین کولائیان

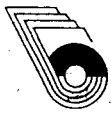
کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی جهادسازندگی

سنن^۳

مجازی امنیت شغلی آنها را تهدید نکند، ولی بعید است که بدین زودی نیاز به کتابداران از بین برود. کتابخانه مجازی پیشنهادی است بالقوه به منظور حفظ و نگهداری حافظه جمعی بشر^۵ در شکل رقمی^۶. با این همه انتشار کتابها و نشریه‌ها در شکل چاپی ادامه خواهد داشت و کتابخانه‌ها نیز به خرید آنها ادامه خواهند داد. بسیاری از نشریه‌های

مقدمه: کتابخانه مجازی پیشنهادی جدید و مبارزه طلبی مهیجی است برای کتابداران، محققین و دانشجویان. کتابداران مایلند که به صورت همزمان نقش کلیدی را در امر سازماندهی و مطرح کردن کتابخانه‌های مجازی داشته باشند. آنها همچنین مایلند نقش آموزشگر را در مورد کتابخانه‌های مجازی به عهده داشته باشند. اگر چه برخی کتابداران مراقبند که کتابخانه

الکترونیکی اعتبار کافی جهت مطرح شدن به عنوان همتای چاپی را ندارند.

کلید واژه‌ها: کتابخانه مجازی، اینترنت^۷، کتابداران در حکم معلمان^۸، انتشارات الکترونیکی، آموزش کاربران^۹، حافظه جمعی، دائرةالمعارف جهانی^{۱۰}.

واژه کتابخانه بیشتر ما را به یاد فضای فیزیکی می‌اندازد که در عمل فردی به آنجا می‌رود، مجموعه منابع را با استفاده از نظام فهرست برگه^{۱۱} مورد استفاده قرار می‌دهد، و یا آرام و با ترس از کتابدار کمک می‌خواهد. منابعی که به کار می‌روند اشیاء فیزیکی از نوع کتاب، نشریات ادواری، نوار صدا^{۱۲} و یا نوار ویدئو^{۱۳} هستند. اما همگام با رشد کامپیوترها و پیوند آنها با ارتباطات دوربرد^{۱۴} همه اینها به شدت تغییر یافتند. خودکار کردن^{۱۵} به عنوان عامل شتاب دهنده^{۱۶} برای تحقق مفهوم کتابخانه مجازی که گاهی با اصطلاح «کتابخانه بدون دیوار^{۱۷}» از آن یاد می‌شود، عمل کرد. کتابخانه مجازی می‌تواند مشخص کند که تأمین منابع مورد نیاز مشتریان از طریق نظامهای پیوسته دسترسی به اطلاعات در شبکه‌های جهانی و محلی^{۱۸} امکان‌پذیر است. پیش‌بینی دیگر جهت دسترسی به منابع اطلاعاتی و توانایی تهیه و ارسال الکترونیکی اطلاعات و داده‌ها می‌باشد (بلیک، ۱۹۹۴، ۵، ۶).

دیگر کتابخانه نیاز به مکانی فیزیکی برای آنکه فرد جهت درخواست و دسترسی به اطلاعات به آنجا مراجعه کند ندارد. برای مثال: بر روی وب جهانی (WWW)^{۱۹} در محیط اینترنت فرد قادر به دسترسی به کتابخانه‌های مجازی از طریق موضوع است. در این کتابخانه واقع شده در "سپهر هدایت شده" اطلاعاتی^{۲۰} فرد می‌تواند کتب و مدارک مورد نیازش را بیابد. موضوعها به صورت الفبایی تنظیم شده‌اند، و فرد می‌تواند از میان فهرستهای بلند موضوع مورد علاقه‌اش را دقیقاً انتخاب و به گنجینه‌ای از مواد در آن زمینه دسترسی پیدا کند. به هر موضوعی، از علوم زیست‌شناختی^{۲۱} گرفته تا کیشهای مشرکین^{۲۲} می‌توان با استفاده از کتابخانه مجازی وب جهانی

دسترسی پیدا کرد. سعی دیگر اینترنت دسترسی کاربران به طرح گوتنبرگ^{۲۳} می‌باشد. طرح گوتنبرگ به منظور قادر ساختن کاربران به دسترسی پیوسته به منابع و دریافت آنها در کامپیوترهایشان بدون هیچ هزینه طراحی شده است. منطق این کار آن است که شرایط لازم جهت دسترسی یکسان به آثار بزرگ جهانی فراهم شود، بطوری که اگر فردی بخواهد یک کپی از کتاب بهشت گمشده^{۲۴} جان میلتون^{۲۵} را در اختیار داشته باشد بتواند بدون حضور فیزیکی در فضای کتابخانه به آن دسترسی پیدا کند. کتابخانه‌های مجازی گسترش یافته‌اند، اچ.جی. ولز^{۲۶} (۱۹۳۷) چنین اظهار می‌دارد «دائرةالمعارف جهانی: ... پخشگاهی ذهنی^{۲۷} است که فراتر از ذخیره‌سازی فیزیکی کتابها عمل می‌کند. (۱۵۹). از جنبه نظری این چنین کتابخانه مجازی قابل دسترسی توسط هر فرد می‌باشد.

کتابخانه‌های سازمانی و عمومی تأثیر و نقش مهمی در خیزش و ترقی کتابخانه‌های مجازی داشتند. دیدگاههای آقای گور^{۲۸} رئیس جمهور آمریکا در حد امکان و به نحوی خاص تأمین‌کننده دسترسی‌پذیری مشروط بر اطلاعات مدار بودن^{۲۹} به خدمات اینترنت است (مک کلور و دیگران، ۱۹۹۴). کتابخانه‌های فیزیکی^{۳۰} می‌توانند شرایط لازم جهت دسترسی به اینترنت و پایگاههای مختلف داده را برای دانشجویان و عموم مردم فراهم کنند. با استفاده از شبکه‌ها، این نوع کتابخانه‌ها می‌توانند فهرست موجودیهای خود را برای سایر کتابخانه‌های مشابه دسترسی‌پذیر نمایند. از طریق نظام امانت بین کتابخانه‌ای^{۳۱} (ILL)، مشتریان می‌توانند کتابها و مدارک مورد نیازشان را بدون مراجعه به سایر کتابخانه‌ها دریافت کنند. مشتریان همچنین می‌توانند منابع مورد نیازشان را با استفاده از ابزارهایی (نظیر پایگاههای داده)^{۳۲} از کتابخانه‌های مجازی دریافت کنند. سایر انواع خدمات تحویل^{۳۳} مدرک، نظیر تهیه فوری مدرک^{۳۴} و پایگاههای داده متن کامل^{۳۵} در کتابخانه‌های بدون دیوار قابل عرضه است. از جنبه نظری مشتریان می‌توانند اقلام مورد نیازشان را تقریباً فوری دریافت کنند. از

دیدگاه آقای ولز، تطابق و همخوانی بین مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاهها در کتابخانه مجازی و خدمات آن واقعیت یافته است (۵۹).

سه گروه عمده از افراد تحت تأثیر کتابخانه‌های مجازی قرار گرفته‌اند که عبارتند از: (۱) کتابداران، (۲) محققان، (۳) دانشجویان. برای هر کدام از اینها، کتابخانه مجازی نمودی از چالشها و فرصتهای جدید است.

کتابداران باید همگام با توسعه فناوری‌های جدید اطلاع‌رسانی نحوه بکارگیری درست این فناوری‌ها را به منظور ارائه خدمات هر چه صحیح‌تر و بهتر به مشتریانشان فراگیرند. فراگیری استفاده هر چه بهتر از کتابخانه مجازی از مهمترین جنبه‌های کتابداری نوین است. نقش کتابداران در کتابخانه‌های مجازی برآیندی از امور طراحی و سازماندهی این گونه کتابخانه‌ها برای کاربران می‌باشد. کتابداران می‌توانند آموزش دهنده کاربران کتابخانه‌های مجازی باشند. آموزش دانشجویان، اعضای هیئت علمی، و عموم مردم از بخش‌های مهم کار کتابداران است. بسیاری از کتابخانه‌ها (به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی) انواع مختلف برنامه‌های آموزشی در مورد نحوه کاربرد اینترنت، پایگاه‌های داده، و سایر صورتهای کتابخانه‌های مجازی را ارائه می‌کنند. کتابداران واسطه‌هایی هستند به منظور خدمت به کاربران. ضرورت‌های جدید این گونه مسئولیتها را در امر آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح کرده است. برنامه‌های آموزشی همه انجمنهای رسمی کتابداری آمریکا در برگیرنده این مفاهیم هستند.

پژوهشگران و اساتید دانشگاهها نیز نباید شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه‌های مجازی را فراموش کنند. این امر می‌تواند با افزایش سهولت در امر بازیابی منابع، یاری کننده آنها در امر پژوهش باشد. کتابخانه مجازی نمود شیوه دیگری در عرصه ایده‌های محققانه برای انواع تخصصهای خاص پژوهشگران است. امروزه محققین می‌توانند دسترسی فوری به صورت پیوسته را بر انتظار چند ماهه برای انتشار کتاب یا مجله‌ای

ترجیح دهند. به طور فزاینده انتشارات و پیاپی‌های دانشگاهی به شکل الکترونیکی ارائه می‌شوند. خوشبختانه دانشگاهها و دانشکده‌های زیر رده آنها مجبور به پرداخت هزینه‌های بالا برای خرید نسخ چاپی مجلات و مجموعه مقالات کنفرانسها نیستند. البته کتابخانه‌ها توانایی پرداخت انواع گوناگون هزینه‌ها را دارند، ولی این هزینه احتمالاً بیش از هزینه‌هایی که برای مواد چاپی پرداخت می‌شود نیست. هر چند پاره‌ای مشکلات و مسائل ذاتی و تفکیک ناپذیر در ارتباط با مجلات و انتشارات الکترونیکی وجود دارد. بسیاری از مجلات الکترونیکی (نه همه) به خاطر اعتبار مجلات چاپی چنین فرآیند داوری و قضاوت را نمی‌پذیرند (أجالا^{۳۴}، ۱۹۹۲). دانشمندان علاقمند هستند که نتایج تحقیقات آنها در مجلات و نشریات ادواری معتبر منتشر شود. برخی از دیدگاهها ویژگی تحصیل و دانش پژوهی ذیل را با استدلال خاص خود ارائه می‌کنند. از دیدگاه کوئین^{۳۷} (۱۹۹۵)، باید توجه داشت که کتابخانه‌ها باید نقش و وظیفه خود را در مورد انتشار مجلات الکترونیکی به نحو جدی به عهده بگیرند، "این حرکت عاملی است در جهت جلوگیری از افت کیفی اینگونه انتشارات" (۲۸). از دیگر جنبه‌های مثبت کتابخانه‌های مجازی برای پژوهشگران می‌توان از ایجاد سهولت در دسترس‌پذیری مدارک و کتابها، بیش از دسترسی به آنها از طریق امنیت بین کتابخانه‌ای، تحویل مدرک، و یا خدمات تحویل متن کامل نام برد.

دانشجویان و محققان تحت تأثیر کتابخانه‌های مجازی و قابلیت‌های آن می‌باشند اما آنها باید بیاموزند که چگونه از این ابزار استفاده کنند. مزیت‌ها و قابلیت‌های بالقوه کتابخانه مجازی بسیار زیاد است. از جنبه نظری آنها می‌توانند به هر گونه اطلاعات از هر منبعی دسترسی پیدا کنند. دانشجویان نیازی ندارند که به یک مکان فیزیکی به نام کتابخانه مراجعه کنند و در آن جا مدارک و منابع مورد نیازشان را بیابند و به مطالعه و تحقیق بپردازند. آنها می‌توانند این کار را از اطاق شخصی و

صفحه نمایش^{۴۱} و برگه کاغذی فراهم باشد. هنوز عامل انسانی نقش علمی را ایفا می‌کند، و هنوز جامعه به کتابدار به عنوان کسی که به کمک او نیازمند است می‌نگرد. اگر چه کتابخانه مجازی در راستای برخی احتمالات و امکانهای هیجان‌انگیز در آینده کوشیده است، اما فقط وسیله و ابزاری است که کتابداران، دانشجویان و محققین می‌توانند بکار ببرند. از نظر "شریمن" (۱۹۹۴)، "کتابداران گردآورنده گنجینه‌ای ملی^{۴۲} می‌باشند که تکنولوژی نمی‌تواند جایگزین آنها باشد" (۲۵۶). کتابداران همواره بر روی ضرورت کمک به حفظ و نگهداری حافظه جمعی بشری بحث می‌کنند.

این مقاله ترجمه‌ای است از:

"The Virtual Library and Its Implications: Going Beyond Traditions". Public and Access Services Quarterly, Vol. 2 (1) 1996, 41-45.

مآخذ:

1. Blake, Virgil. "the Virtual Library Impacts the School Library Media Center: A Bibliographic Essay." School Library Media Annual. (Littletown: Libraries Unlimited, 1994): 4-20.
2. McClure, Charles R., John Carlo Bertot, and Douglas Zweig. Public Libraries and the Internet: Study Results, Policy Issues, and Recommendations. (Washington: National Commission on Libraries and Information Science, 1994): 1.
3. Ojala, Marydee. "The Prestige Factor in Electronic Business journals." Database. 15, 5 (october, 1992): 89-92.
4. Queen, Frank. "A Role for Libraries in Electronic Publication." Serials Review. 21, 1 (Spring 1995): 27-30.
5. Schreiber, Vigdor. (1994). "the Politics of Cyberspace." journal of Government Information. 21, 3 (1994): 249-280.
6. Seiler, Laren H. "the Concept of the Book in the Age for Digital Electronic Medium." Library Software Review. 1, 1 (January - February, 1992): 19-29.
7. Wells H. G. (1937) "the Brain Organization of the Modern World." in Cawkell, A. E. Evolution of an Information Society. (London: ASLIS, 1987): 56-164.

یادداشتها

1. Virtual Library	16. Caspser	31. Inter Library Loan (ILL)
2. Implications	17. Library without walls	32. Databases
3. Beyond traditions	18. Local or worldwide network	33. Document delivery service
4. Robert O.Wild	19. World wide web	34. Document on demand
5. Collective memory	20. Optopus	35. Full text database
6. Digital Format	21. Biological science	36. Opala
7. Internet	22. Pagan religions	37. Quora
8. Librarian's as Teacher	23. Project Gutenberg	38. Modem
9. User instructions	24. parala list	39. Information age
10. World Encyclopedia	25. Jobs million	40. Down load
11. Card catalog	26. H. G. Wells	41. Screen
12. Sound recording	27. Clearing house	42. National treasure
13. Video recording	28. Gerni	
14. Tele communications	29. Based information	
15. Automation	30. Physical theory	

خصوصی خود انجام دهند. دانشجویان می‌توانند «پریز را در دو شاخه برق فرو کنند» و با استفاده از فهرستهای پیوسته سایر کتابخانه‌ها به منابع موجود در آن کتابخانه‌ها که ممکن است در اختیار نداشته باشند دسترسی پیدا کنند. همانند محققان، آنها می‌توانند از خدمات تحویل مدرک کتابخانه‌هایشان استفاده کنند.

از دیدگاه سنتی کتابخانه مکانی است که در آن حافظه جمعی بشری ذخیره شده است. کتابخانه مجازی نیز چنین کاربردی دارد، اما مدارک در کتابخانه مجازی به شکل رقمی نگهداری می‌شوند.

بیم کتابداران از آن است که کتابخانه مجازی خدمات و کارایی آنها را بی‌اعتبار کند: چنانچه هر کسی بتواند هر مدرکی را از هر نقطه جهان، از طریق کامپیوتر و مودم^{۳۸}، بدست آورد، کتابداری حرفه‌ای بی‌اعتبار خواهد شد. ولی وقتی واقعیت چیز دیگری است، چگونه این بیم و هراس می‌تواند معقول و موجه باشد. یقیناً در حرفه کتابداری تغییراتی رخ می‌دهد و شاید کتابدار مرجع سنتی در «عصر اطلاعات»^{۳۹} هیچ جایگاهی نداشته باشد. با این همه، این حرفه متحول شده تداوم خواهد یافت. همیشه مردم نمی‌توانند طبق تصمیم و اراده خودشان کامپیوترها را بکار بیاندازند و یا نمی‌دانند چگونه به کتابخانه‌های مجازی مرتبط شوند. کتابداران می‌توانند نقش جدید معلمی و آموزشگری را به عهده گرفته و به عنوان واسطه و میانجی عمل کنند.

برخی از مردم استدلال می‌کنند که کتابخانه مجازی کتابها و سایر مواد چاپی را منسوخ و بی‌اعتبار می‌کند (سیلر ۱۹۹۲). مجدداً باید یادآوری کرد که، واقعیت چیز دیگری است. انتشار کتابها و مجلات ادامه خواهد داشت، و کتابخانه‌ها به خرید و تهیه کتابها و مجلات ادامه خواهند داد. بسیاری از کتابخانه‌ها که کتابهای الکترونیکی را در کامپیوترهای خود بارگذاری کرده‌اند، شکل کاغذی آنها را نیز در کتابخانه تهیه نموده‌اند، تا قابلیت انتخاب بین مطالعه ۳۰۰ برگ متن الکترونیکی بر روی